

Krop og prædiken danser hånd i hånd

Siden reformationen har dans stort set været dømt ude af den protestantiske kirke i Danmark. Men nu er den på vej ind igen – inspireret af bl.a. Bibelen. Ikke alle præster er begejstrede.

MALENE FENGER-GRØNDAHL | viden@jp.dk

»Da jeg så en hollandsk præst, der dansede fadervor og fik menigheden til at danse med, var det lidt af en åbenbaring. Det gav mig et billede på, hvordan dansen kan bruges i kirken i dag.«

Jenny Thaysen Kjær kan tidsfæste præcist, hvornår hun fik den inspiration, der førte til, at hun i dag har titel af både kordægn og kirkedanser i Langenæskirken i Aarhus. Den dansende præst deltog i en gudstjeneste under Kulturbåret i København i 1996, og da Jenny Thaysen Kjær så ham danse og inddrage menigheden, såede det et frø i hende, som nu folder sig ud i form af både solodans og fællesdans for hele menigheden ved nogle af gudstjenesterne i Langenæskirken.

»Jeg har altid haft svært ved at sidde stille, når der var store følelser på spil i mit liv. Glæde, sorg, håb, tro... De store følelser, som Bibelen sætter ord på, har jeg altid haft trang til også at sætte krop på. Men jeg kendte ikke den bibelske tradition for dans, så jeg kunne ikke finde en form, jeg kunne træde ind i. Den prøver jeg og andre nu at genopdage og genopfinde,« siger hun.

Jenny Thaysen Kjær er leder af det, der kaldes Laboratoriet for Kirkedans: en gruppe, som mødes jævnligt for at eksperimentere med, hvordan dans kan indgå i den kristne forkyndelse. Eksperimenterne indgår jævnligt i Langenæskirkens gudstjenester, f.eks. i form af kombineret dans og salmesang, fortællende dans under en børnegudstjeneste eller – som for nylig – fællesdans for hele menigheden under en høstgudstjeneste.

I laboratoriegruppen er musikere og dansere, der er kirkeligt aktive i folkekirken og andre kirkesamfund, og gruppen henter gæstetærere ind, som bidrager med inspiration fra andre traditioner for rituel og religiøs dans.

»Dans som en måde at udtrykke taknemlighed og lovprise Gud findes i stort set alle religiøse

traditioner. Men vi har også en bibelsk og kirkelig tradition, som vi har glemt, fordi den blev brudt med reformationen. Det er den, vi forsøger at dykke ned i og bringe til live på nye måder.« siger Jenny Thaysen Kjær.

En stærk bibelsk tradition

Sammen med sin mand Niels Kjær, der er teolog, forfatter og pensioneret sognepræst, har hun de seneste år forsket i dansens rolle i kristendommen historisk set, og det er der bl.a. kommet bogen "Dans i kirken" ud af. Niels Kjær er blevet overrasket over, hvor stærk den bibelske og kirkelige tradition for dans er:

»Alle mine lutherske gener protesterede, da jeg første gang hørte Jenny tale om dans i kirken. Jeg tænkte, at det kunne passe ind i en gospelgudstjeneste i USA eller en pinsekirkegudstjeneste i Afrika, men ikke i en dansk folkekirkelig gudstjeneste,« siger han. »Men jeg er blevet kloge, for i Bibelen er der faktisk en del steder, hvor dans beskrives positivt som udtryk for glæde og taknemlighed, og hvor de troende opfordres til at danse og synges som en lovprisning af Gud.«

Især i Det Gamle Testamente beskrives dans ofte som en modsætning til sorg og klage. Kvinder danser for at fejre de hjemvendte krigeres sejr, og både mænd og kvinder danser til bryllupper og ved andre glædelige begivenheder. Dansen er ikke pardans, men typisk kædedans, cirkeldans eller processionsdans, hvor man danser til håndklap, sang og musik. Dansen er en måde at give sin taknemlighed over for Gud et kropsligt udtryk, som da kong David danser foran Guds ark, og hele folket danser sammen med ham. Også i Det Nye Testamente omtales dans flere gange, en af gangene er i lignelsen om den fortabte søn, hvis hjemkomst fejres med musik og dans. Og Jesus bruger flere gange dansen som et billede på den glæde og taknemlighed, mennesker burde føle, fordi Gud frelser dem.

Der er dog også negative billeder af dans i

Høstgudstjenesten i slutningen af september i Langenæskirken i Aarhus foregik med prædiken, sang, musik, og dans.
Foto: MARIUS SØGGE

TRITUALER, MYTER OG DANS

Dans er fra gammel tid blevet brugt til at formidle myter og skabe fælles erfaringer af livets grundvilkår. Men rituel dans hører ikke kun fortidens til.

I Danmark har præst, danser og højskolelærer Brita Haugen i årtier arbejdet med at udvikle nye former for rituel dans, hvor hun både bruger nordisk mytologi, kristne fortællinger og andre myter og historier. Dansen former sig som en fælles, improviserende dans i en cirkel omkring et centrum, hvor danserne skiftes til at lægge krop til figurer og scener fra en udvalgt historie.

Brita Haugen har udviklet en uddannelse i rituel dans, og der arbejdes nu med rituel dans i terapi, gudstjenester, bøn og teater. Hvordan og hvorfor beskrives i en ny antologi "At danse livet – om Brita Haugen og rituel dans", redigeret af Ulla Skovsboel og udgivet af Vestjyllands Højskoles Forlag.

Bibelen, f.eks. i historien om dansen om guldkalven. I Det Gamle Testaments beretning om Davids dans foran arken giver hans hustru, Mikal, udtryk for foragt for sin mand, da hun ser ham føre an i folkets ekstatiske dans. Og den samme foragt – eller i hvert fald en god portion skepsis – vil en dansende konge eller præst nok blive mødt med i folkekirken i dag.

På vej igen

Men dansen er på vej ind i kirken igen, inspireret af strømninger fra USA, Holland, Tyskland, Norge og Sverige.

»I USA begyndte dans at vinde indpas i kirken igen fra 1960'erne, især inspireret af vækkelsesbevægelserne i de afroamerikanske miljøer. Rundt omkring i Europa har man de seneste årtier eksperimenteret med at bruge dans i gudstjenesten – både som fælles danse for menigheden og som forkyndelse, hvor enkelte dansere opfører en dans, der skal formidle en bibelsk historie eller pointe,« siger Jenny Thaysen Kjær.

I Norden er der de senere år blevet opført en del bibelske danseforestillinger, og i Norge kan man vælge liturgisk dans som en del af kantoruddannelsen. På pastoralseminariet i Danmark undervises der i salmedans, og i en del kirker bruger præster dans sammen med salmesang i konfirmandundervisningen.

»Det er oplagt, for en del salmer er skrevet på gamle danse melodier, og dans og sang hænger naturligt sammen. Babysalmesang er jo også blevet vældigt populært, og her vugger man børnene, mens man synger. Igen handler det om at gøre bevægelse til en del af lovprisning og bøn,« siger Jenny Thaysen Kjær.

Niels Kjær supplerer: »Luthersk tradition taler meget til intellektet og mindre til sanser og følelser. Men kroppen er ved at vinde indpas i kirken igen. Vi har jo stadig rester af det, f.eks. bærer vi barnet ved dåben som et levn efter gamle processions traditioner. Det ligger måske ikke så langt væk, som vi tror.«

Marie Vejrup Nielsen, lektor ved Afdeling for Religionsvidenskab, Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet, er enig i, at krop og ritualer er på vej ind i kirken igen – for fuldt drøn – men med en lille forsinkelse i forhold til udlændet:

»I Danmark har vi en anti-aktivistisk tradition i kirken, især repræsenteret ved Tideherv, og det betyder, at der generelt har været mere modstand mod at tænke krop og ritualer ind i kirkelivet end i f.eks. Norge, Sverige, Tyskland og USA. Men nu brager det ind i folkekirken – med babysalmesang, pilgrimsvandring, dans osv. – og typisk er det inspireret af både tendenser i samfundet i øvrigt, af Bibelen og af den kristne tradition fra Middelalderen,« siger hun.

Selv om der er et solidt teologisk og historisk grundlag for mange af de nye initiativer, er det dog, ifølge Marie Vejrup Nielsen, et typisk senmoderne fænomen, at man går tilbage i sin egen historie og kombinerer elementer derfra med inspiration udefra.

»Det tager ofte udgangspunkt i brugernes behov og i et ønske om at skabe større inddragelse. Nogle steder laver man ligefrem brugerundersøgelser, og det er tydeligt, at det, folk vil have, er aktiviteter, hvor de selv er medskabende, og hvor kroppen spiller en rolle,« siger hun.

Spændende perspektiver

Sognepræst Anne Ehlers fra Langenæskirken er på ingen måde ekspert i "kropsliturgi", men ser nogle spændende perspektiver i at bruge dans i kirken.

»Vi anvender jo uden tøven billedkunst, musik, litteratur m.m. i gudstjenester – altid med det formål at lade evangeliet komme til udtryk. Så hvorfor ikke også dans. Inkarnationen – at Gud blev menneske – handler jo om krop, og derfor må vi tænke kroppen med i forkyndelsen. Men vi skal tage udgangspunkt i den kropskultur, vi har i Danmark. Desuden skal dansen tænkes ind som en del af helheden, så den passer sammen med

salmer, musik, tekster osv.,« siger hun.

Netop det perspektiv er kendetegnende for de nye initiativer i folkekirken i dag, mener lektor Marie Vejrup Nielsen.

»Det er kendetegnende for folkekirken, at strukturen er flad, og får en kordegn eller et medlem af menigheden en idé, får de ofte lov til at afprøve den, fordi ingen behøver at vente på, at en kommission afgør, om det er tilladt. Samtidig er der generelt en stor opmærksomhed på at tilpasse sig den lokale kontekst – og f.eks. sørge for, at det ikke overskrider folks blufærdighedsgrænse. Det, vi ser med dans i kirken og mange andre ting, er et dansk udtryk for et globalt fænomen, som handler om, at ritualisering og kropsliggørelse er med i alle former for religion,« siger hun.

De nye tiltag vækker dog også modstand blandt teologer og præster, der ønsker at fastholde den ikke-aktivistiske linje i folkekirken, og Marie Vejrup Nielsen forudsiger derfor en ny kulturkamp i kirken om, hvorvidt krop, leg og ritualer skal have større plads eller ej.

Præst er skeptisk

En af de præster, der er skeptiske over for nogle af de nye tiltag med dans, pilgrimsvandring, temagudstjenester m.m., er Nana Hauge, der er præst i Høve og Havrebjerg grundtvigske valgmenigheder. Om idéen med at inddrage dans i gudstjenesten siger hun:

»Jeg synes, at det er vigtigt altid at være bevidst om, hvorfor man gør den slags. Er det alene for at tiltrække flere "brugere" og nå bredere ud? Når jeg hører om zumba og yoga i kirken, har jeg svært ved at se formålet. Den slags risikerer også at skille mere end at samle, for det er langt fra alle, der har behov for mere krop i gudstjenesten.«

Nanna Hauge, der også er redaktør af onlinetidskriftet Nyt Babel, som kritisk beskæftiger sig med beslutninger og handlinger i kirken, tilføjer, at det er karakteristisk for den lutherske gudstjeneste,

Dans i kirken historisk set

Der er en lang kristen tradition for at bruge dans i kirken.

I oldkirken fandtes f.eks. en "runddans om korset", en cirkeldans, hvor menigheden dansede omkring korset og samtidig sang en hymne, der lovryste Gud.

En af de vigtigste teologer i 300-tallet, Gregor af Nazianz, kendt som den teolog, der udviklede den klassiske treenighedslære, beskrev det indre forhold mellem Fader, Søn og Helligånd som en runddans. Desuden skriver han et sted, at den mest passende måde at fejre påske på er "triumferende fælles cirkeldans". På Gregor af Nazianz' tid var det da også almindeligt, at kirkegængerne påskemorgen gik syngende og dansende ud af kirken med hinanden i hænderne – for sammen med englene at danse som en forberedelse på det evige liv.

Senere fik menigheden en mindre fremtrædende rolle i ritualerne, og det var nu især præsterne, der dansede for menigheden. I slutningen af Middelalderen forbød den katolske kirke dans i kirker og klostre – formodentlig fordi man frygtede, at dansen ville blive for løssluppen, og at de dansende ville glemme, at formålet med dansen var at lovprise Gud.

Reformationens ledere var meget kritiske over for de kropslige udtryksformer i den katolske kirke og forbød helgenbilleder, pilgrimsrejser og processioner. Gudstjenesten skulle have Bibelens ord i centrum, og ud over salmerne var kropslig udfoldelse stort set ikke accepteret i kirken. Derfor blev dansen fortrængt fra kirkens rum og overlevende i stedet i folkelige kredse, f.eks. som dans om majstangen og senere også om juletræet.

DANS I BIBELEN

Dans nævnes ca. 20 steder i Det Gamle Testamente og en håndfuld steder i Det Nye Testamente, f.eks.:

Gamle Testamente

»I dans skal de lovprise Herrens navn, til pauke og citer skal de lovsynge ham.« (Salmemes Bog, 149,3)

»Lovpris med pauker og dans, lovpris ham med strengespil og fløjter!« (Salmemes Bog, 150,4)
»mens David og hele Israels hus dansede af alle kræfter for Herrens ansigt til sang og til spil af cittere, harper, pauker, sistrer og cymbler.« (2. Samuelsbog, kap. 6, 5)

»Og iført en linned efod dansede David af alle kræfter for Herrens ansigt. Således førte David og hele Israels hus Herrens ark op under jubelbrud og hornklang.« (2. Samuelsbog kap. 6, 14-15)

Nye Testamente

»Vi spillede på fløjte for Jer, og I dansede ikke; vi sang klagesange, og I sørgede ikke.« (Matthæus, kap. 11, 17)

»Men den ældste søn var ude på marken. Da han var på vej hjem og nærmede sig huset, hørte han musik og dans, og han kaldte på en af karlene og gik spurgt, hvad det var på færde. Han svarede: Din bror er kommet, og din far har slaget fedekalven, fordi han har fået ham tilbage i god behold.« (Lukas, Kap. 15, 25-27).

nesten, at det er en ordets gudstjeneste, hvor tingeltangel og pangeffekter ikke skal skygge for evangeliet, og som skal være et genkendeligt og hjemligt ritual, som kirkegængerne kan finde ro i. For mig er det vigtigt at holde fast i en gudstjenesteform, som er fælles for kirkerne og går helt tilbage til apostolens tid i sine grundtræk. Den har vist sin holdbarhed igennem 2000 år, og jeg synes ikke, at vi skal forfalde til alle mulige segment-gudstjenester, som risikerer at nedbryde fællesskabet. Der er jo også krop i vores almindelige gudstjeneste – vi rejser os og sætter os, går til alters, smager brød og vin osv.,« siger Nana Hauge, som dog mener, at f.eks. salmedans kan give god mening i konfirmandundervisning eller i form af babysalmesang.

Kære mennesker, glem ikke at danse, for ellers vil englænderne i himmelen ikke, hvad de skal stille op med Jer.

Hildegard af Bingen
(1098-1179)
Kirsten mystiker